HELDER OP SCHOOL

HANDREIKING NICOTINE- EN ALCOHOLBELEID

IN HET PRIMAIR ONDERWIJS

Inhoud

1. Inleiding **3**

2. Beleid maken **4**
2.1 Stappenplan 4
2.2 Checklist nicotine- en alcoholvrije basisschool 8
2.3 Voorbeeldreglement middelengebruik 9
2.4 Nicotinevrije school 10

3. Richtlijnen en adviezen **12**
3.1 Richtlijnen voor het opstellen van een nicotine- en alcoholbeleid 12
3.2 Advies voor alcohol-, drugs- en medicijnbeleid voor medewerkers 15

4. Wet- en regelgeving **16**

5. Voorlichting over middelen in het basisonderwijs **17**

6. Meer informatie en ondersteuning **18**

1. Inleiding

De basisschool is een belangrijke omgeving waarin kinderen zich ontwikkelen en leren gezonde keuzes te maken. Een duidelijke en eenduidige aanpak van nicotine- en alcoholgebruik draagt bij aan een gezonde en veilige schoolomgeving. Daarbij gaat het niet alleen om regels voor leerlingen, maar ook om afspraken voor medewerkers, ouders/verzorgers, bezoekers en andere betrokkenen.

Deze handreiking helpt basisscholen bij het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van een nicotine- en alcoholbeleid. Goed beleid maakt duidelijk welke normen en regels in en rond de school gelden, hoe deze worden gecommuniceerd en gehandhaafd, en wie waarvoor verantwoordelijk is. Denk bijvoorbeeld aan afspraken over roken en vapen op en rond het schoolterrein, alcoholgebruik tijdens schoolactiviteiten en het handelen bij signalen of incidenten rond middelengebruik.

Beleid is een van de vier pijlers van Helder op School. Binnen Helder op School wordt middelenpreventie schoolbreed aangepakt vanuit vier samenhangende pijlers: 1) beleid, 2) educatie, 3) signaleren en begeleiden en 4) de omgeving van de leerling. Door aandacht te besteden aan alle pijlers, kan de school bijdragen aan het voorkomen van middelengebruik.

Aan de slag met deze handreiking

Deze handreiking helpt scholen om nicotine- en alcoholbeleid stapsgewijs vorm te geven of bestaande afspraken aan te scherpen.

De handreiking bevat:

- Een stappenplan voor het ontwikkelen en invoeren van een nicotine- en alcoholbeleid;
- Een checklist voor een nicotine- en alcoholvrije basisschool;
- Een voorbeeldreglement;
- Praktische handvatten voor een nicotinevrije school;
- Richtlijnen en adviezen over nicotine en alcohol, handhaving en het omgaan met overtredingen;
- Informatie over relevante wet- en regelgeving.
- Advies over voorlichting in het basisonderwijs.

2. Beleid maken

2.1 Stappenplan

Goed nicotine- en alcoholbeleid ontstaat niet in één keer. Het vraagt om voorbereiding, betrokkenheid van medewerkers en ouders/verzorgers, duidelijke communicatie en regelmatige evaluatie. Onderstaand stappenplan helpt de school om bestaande afspraken te beoordelen en het beleid te ontwikkelen, in te voeren en te borgen. De stappen kunnen ook worden gebruikt om bestaand beleid te actualiseren.

Stap 1 Breng de huidige situatie en actiepunten in kaart

Inventariseer de huidige afspraken

Breng in kaart welke afspraken op school gelden voor nicotine- en alcoholgebruik. Denk bij nicotine aan roken, vapen en het gebruik van nicotinezakjes (snus). Gebruik hiervoor de checklist in paragraaf 2.2.

Formuleer een doelstelling

Beschrijf wat de school met het beleid wil bereiken en wat een nicotine- en alcoholvrije basisschool betekent. Een duidelijke doelstelling geeft richting aan de keuzes die later in het proces worden gemaakt.

Voorbeeld van een doelstelling
Wij zijn een school waar leerlingen, medewerkers, ouders/verzorgers en andere betrokkenen geen nicotine en alcohol gebruiken in het schoolgebouw, op het schoolterrein en tijdens schoolactiviteiten waarbij leerlingen aanwezig zijn.

Bepaal bij het formuleren van de doelstelling onder meer:

- Welke regels gelden tijdens buitenschoolse activiteiten voor leerlingen, medewerkers, vrijwilligers, ouders/verzorgers en andere betrokkenen;
- Of het voor de school voldoende is dat nicotine- en alcoholgebruik buiten het zicht van leerlingen plaatsvindt tijdens schoolactiviteiten, of dat gebruik helemaal niet is toegestaan;
- Of ouders/verzorgers wordt gevraagd om ook buiten het schoolplein niet te roken of te vapen in het zicht van leerlingen.

Bepaal de actiepunten

Vergelijk de bestaande afspraken met de doelstelling van de school. Bepaal vervolgens op welke onderdelen het beleid moet worden ontwikkeld, verduidelijkt of aangescherpt. Gebruik ook hiervoor de checklist in paragraaf 2.2.

Voorbeelden van actiepunten zijn:

- Het maken van afspraken over nicotine- en alcoholgebruik tijdens buitenschoolse activiteiten;
- Het opstellen van een handhavingsplan, waarin staat wie toezicht houdt op de afspraken, hoe de handhaving is geregeld, welke sancties gelden bij overtredingen en wie deze uitvoert.

Tips

- Vermijd uitzonderingen. Uitzonderingen kunnen de regels onduidelijk maken en de handhaving bemoeilijken.
- Stem afspraken af met andere gebruikers van de locatie, als die er zijn.
- Bekijk of de gemeente aanvullend beleid heeft voor roken en vapen rond scholen.
- Informeer naar het beleid van scholen in de omgeving. Dit kan aanvullende actiepunten opleveren.

Stap 2 Zorg voor draagvlak

Betrek belanghebbenden vanaf het begin

De schoolleiding neemt het initiatief en is vanaf het begin nauw betrokken. Het creëren van draagvlak bij medewerkers, de ouderraad en de medezeggenschapsraad is een belangrijke stap. Dit kan weerstand voorkomen en maakt de invoering en handhaving van het beleid uiteindelijk gemakkelijker.

Inventariseer de meningen

Breng de meningen van medewerkers, de ouderraad en de medezeggenschapsraad in kaart. Dit kan bijvoorbeeld met een korte enquête, individuele gesprekken of gezamenlijke overlegsessies.

Begin bij de medewerkers. Weerstand tegen het beleid komt regelmatig voor bij afspraken over nicotine- en alcoholgebruik tijdens schoolkampen en andere buitenschoolse activiteiten. Het is daarom belangrijk om medewerkers tijdig bij het proces te betrekken.

Vraag alle betrokkenen wat zij vinden van de huidige afspraken over nicotine- en alcoholgebruik en hoe ze tegenover nieuwe afspraken staan. Ook bij ouders kan weerstand ontstaan, bijvoorbeeld bij activiteiten zoals het afscheid van groep 8, een kerstviering of andere buitenschoolse activiteiten.

Luister naar vragen en bezwaren. Vraag ook naar ideeën en mogelijke oplossingen om de doelstellingen van het beleid te realiseren.

Doe een voorstel voor nieuwe afspraken

Zoek steun voor nieuwe of aangescherpte afspraken. Het helpt om daarbij duidelijk te zijn, bezwaren serieus te nemen, maar waar nodig wel tegenargumenten te geven. Maak duidelijk wat een middelenvrije basisschool inhoudt. Het uitgangspunt is dat de school een pedagogische en beschermende omgeving is voor kinderen, waarin het gebruik van nicotine en alcohol niet thuishoort.

Zorg voor een positieve formulering. “Samen zorgen we voor een nicotine- en alcoholvrije schoolomgeving voor leerlingen” legt de nadruk op het gezamenlijke doel. Dat werkt uitnodigender dan uitsluitend te spreken over een verbod.

Organiseer een startbijeenkomst

Breng in kaart wie zich wil inzetten om het beleid tot een succes te maken en nodig alle belangrijke betrokkenen uit voor een startbijeenkomst. Draagvlak creëren is een continu proces. Betrek daarom ten minste iemand namens de ouderraad, het onderwijzend personeel, het ondersteunend personeel en de medezeggenschapsraad.

Stap 3 Maak een plan en verdeel de taken

- Formuleer voor de startbijeenkomst een expliciete doelstelling. Om welke actiepunten gaat het?
- Stel een werkgroep samen die de ontwikkeling en invoering van het beleid coördineert.
- Wijs een coördinator aan als eerste aanspreekpunt voor medewerkers, ouders/verzorgers en andere betrokkenen.
- Bespreek de actiepunten, de taken en wie welke taak op zich neemt.
- Formuleer de actiepunten waar mogelijk SMART: specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden.
- Maak tijdens de startbijeenkomst een planning op hoofdlijnen. Spreek af dat de coördinator samen met de werkgroep een concreter plan maakt en de voortgang bewaakt.
- Plan één of meerdere vervolgbijeenkomsten waarin de werkgroep de stand van zaken kan terugkoppelen, ideeën kan voorleggen en eventuele knelpunten kan bespreken.

Stap 4 Communiceer over het beleid

Goede communicatie vergroot de bekendheid en uitvoerbaarheid van het beleid. Informeer medewerkers, ouders/verzorgers, leerlingen en andere betrokkenen voordat de nieuwe of aangescherpte afspraken ingaan.

Medewerkers

Medewerkers hebben een belangrijke voorbeeldfunctie en kunnen daarom beter niet in het bijzijn van leerlingen roken, vapen of alcohol drinken. Daarnaast hebben zij een belangrijke rol in het signaleren en bespreekbaar maken van middelengebruik door leerlingen zelf of door mensen in de omgeving van een kind.

Mogelijke manieren om medewerkers te informeren zijn:

- Een e-mail over de voorgenomen afspraken en bijbehorende actiepunten.
- Een informatiebijeenkomst.

Ouderraad en medezeggenschapsraad

Informeer de ouderraad en medezeggenschapsraad over het voorgenomen beleid, de actiepunten en de voortgang. Dit kan door middel van een mail of een mondelinge toelichting van de schoolleiding.

Ouders/verzorgers

Ouders/verzorgers zijn belangrijk voor het draagvlak voor een middelenvrije basisschool. Het is voor ouders belangrijk om te weten wat de visie van de school is, wat de geldende regels zijn en welke afspraken er zijn gemaakt. Door ouders actief te informeren en/of mee te laten denken, zorg je voor betrokkenheid van ouders bij het onderwerp en draagvlak voor de nieuwe afspraken en het beleid.

Gebruik hiervoor bijvoorbeeld een brief, nieuwsbrief of ander bestaand communicatiemiddel. Geef ook aan bij wie ouders/verzorgers met vragen of opmerkingen terechtkunnen.

Leerlingen

Informeer leerlingen over het nicotine- en alcoholvrij zijn van de school. Dit kan bijvoorbeeld via de schoolkrant. Of doordat leerlingen bijdragen aan het nicotinevrije schoolterrein, bijvoorbeeld door het maken van posters of andere uitingen.

Stap 5 Maak een realistische planning

Bepaal wanneer de verschillende activiteiten worden uitgevoerd en wanneer het nieuwe of aangepaste beleid ingaat.

- Houd hierbij rekening met eventuele vaste momenten in een schooljaar voor het aanpassen van het schoolbeleidsplan, de schoolgids, de website en mailingen c.q. berichtgeving naar alle betrokkenen.
- Neem in de planning ook op met wie de nieuwe afspraken besproken moeten worden en welke geledingen moeten instemmen.

Informeer alle betrokkenen bij het ingaan van het beleid.

Stap 6 Evalueer en stel bij

Plan bij de invoering meteen een eerste evaluatiemoment en spreek af hoe vaak het beleid daarna wordt geëvalueerd. Is de invoering volledig gelukt? Zijn er aandachtspunten? Moet er iets bijgesteld worden? Lukt de handhaving van de afspraken en het beleid?

2.2 Checklist nicotine- en alcoholvrije basisschool

Deze checklist helpt de school na te gaan of de afspraken over tabak, vapes, andere nicotineproducten en alcohol duidelijk zijn vastgelegd en worden uitgevoerd.

Regels en afspraken

Heeft de school…

- ☐ zichtbaar gemaakt dat het schoolterrein rook- en vapevrij is, bijvoorbeeld met borden en stoeptegels?
- ☐ vastgelegd dat er op school niet wordt gerookt of gevapet, ook niet door medewerkers, ouders/verzorgers en bezoekers?
- ☐ vastgelegd dat er op school geen alcohol wordt gebruikt, aangeboden of verstrekt, ook niet tijdens evenementen, ouderavonden en na afloop van vergaderingen?
- ☐ vastgelegd welke regels voor medewerkers gelden tijdens schoolactiviteiten, ook tijdens pauzes en momenten buiten het zicht van leerlingen?
- ☐ afspraken gemaakt over hoe wordt omgegaan met roken en vapen direct buiten het schoolterrein, in het zicht van leerlingen?
- ☐ het nicotine- en alcoholbeleid opgenomen in het bredere schoolbeleid, bijvoorbeeld in het schoolreglement?

Handhaving

Heeft de school…

- ☐ in een handhavingsplan vastgelegd hoe het nicotine- en alcoholbeleid wordt gehandhaafd? Denk hierbij aan:
  - wie toeziet op de naleving van de regels;
  - hoe wordt gehandeld bij een vermoeden van middelengebruik door leerlingen of medewerkers;
  - hoe medewerkers handelen wanneer zij gebruik door leerlingen constateren;
  - welke maatregelen volgen bij overtredingen en hoe zo nodig ondersteuning wordt aangeboden;
  - wanneer en door wie ouders/verzorgers worden betrokken bij zorgen over middelengebruik of overtredingen door hun kind.

Signaleren en ondersteunen

Heeft de school…

- ☐ ervoor gezorgd dat medewerkers voldoende deskundig zijn om middelengebruik bij leerlingen te signaleren, of om op te merken wanneer er sprake is van problematisch middelengebruik in de omgeving van de leerling?
- ☐ een signalerings- en zorgstructuur waarin aandacht is voor problemen rond nicotine en alcohol?

Communicatie

Heeft de school…

- ☐ geregeld dat medewerkers, ouders/verzorgers, bezoekers en andere betrokkenen de regels kennen en weten waar zij deze kunnen terugvinden?
- ☐ vastgelegd hoe ouders/verzorgers en andere betrokkenen worden geïnformeerd over het beleid, bijvoorbeeld in het schoolplan of de schoolgids?

2.3 Voorbeeldreglement middelengebruik

Uitgangspunten

Onze school wil bijdragen aan een gezonde, veilige en prettige omgeving voor leerlingen, medewerkers, vrijwilligers, ouders/verzorgers en bezoekers. Daarom gelden er regels over het gebruik van nicotine en alcohol.

De regels gelden voor iedereen die op school aanwezig is of deelneemt aan een activiteit van de school. Dit zijn onder anderen leerlingen, medewerkers, vrijwilligers, ouders/verzorgers en bezoekers.

De regels gelden in het schoolgebouw, op het schoolterrein en tijdens activiteiten die door of onder verantwoordelijkheid van de school worden georganiseerd, zoals schoolfeesten, schoolreizen, schoolkampen en andere activiteiten. In dit reglement noemen we dit verder schoolactiviteiten.

Roken, vapen, snus en nicotinezakjes

- In het schoolgebouw en op het gehele schoolterrein wordt niet gerookt of gevapet.
- Tijdens schoolactiviteiten wordt niet gerookt of gevapet.
- Het gebruik en bezit van snus en nicotinezakjes is tijdens schooltijd en schoolactiviteiten niet toegestaan.

Alcohol

- Tijdens schooltijd en schoolactiviteiten wordt geen alcohol gebruikt en is niemand onder invloed van alcohol.

Bij overtreding van de regels

De school gaat met de leerling in gesprek en betrekt de ouders/verzorgers. Afhankelijk van de ernst van de overtreding en/of bij herhaling volgen nader te bepalen consequenties. Deze kunnen door de school vrij worden ingevuld.

2.4 Nicotinevrije school

Een nicotinevrije school maakt duidelijk dat roken, vapen en het gebruik van andere nicotineproducten niet bij de school horen. De school stelt grenzen aan het gebruik en biedt leerlingen en medewerkers die willen stoppen passende ondersteuning.

Het wettelijk verplichte rookvrije schoolterrein vormt de basis. Daarnaast kan de school afspraken maken over nicotinegebruik tijdens de schooldag, de voorbeeldrol van medewerkers en de begeleiding van leerlingen.

1. Maak duidelijke afspraken

- Leg in het schoolbeleid vast dat het roken, vapen en het gebruik van andere tabaks- en nicotineproducten in het schoolgebouw en op het schoolterrein niet zijn toegestaan.
- Overweeg nicotinevrije schooltijden: spreek af dat leerlingen gedurende hun schooldag en medewerkers tijdens hun werktijd geen tabaks- of nicotineproducten gebruiken, ook niet tijdens pauzes buiten het schoolterrein.
- Leg vast hoe de school handelt wanneer een leerling de regels overtreedt. Maak bijvoorbeeld afspraken over het aanspreken van leerlingen en het eventueel tijdelijk innemen en teruggeven van nicotineproducten.
- Communiceer de afspraken regelmatig en duidelijk naar leerlingen, medewerkers en ouders/opvoeders. Bijvoorbeeld via nieuwsbrieven, de schoolgids, mentorlessen of ouderavonden.
- Spreek met medewerkers af dat zij niet roken of vapen in het zicht van leerlingen, ook niet direct buiten het schoolterrein. Zo ondersteunen zij de nicotinevrije norm van de school.

2. Zorg dat de afspraken worden nageleefd

Leerlingen moeten weten wat de regels zijn en hoe de school daarop reageert.

- Spreek af wie verantwoordelijk is voor de handhaving en zorg dat medewerkers weten wat er van hen wordt verwacht.
- Overweeg te werken met een vaste groep medewerkers die een actieve rol heeft in de handhaving.
- Maak met duidelijke borden en/of stoeptegels zichtbaar dat de school en het schoolterrein rook- en vapevrij zijn.
- Combineer handhaving met aandacht voor nicotineafhankelijkheid. Ga bij herhaalde overtredingen in gesprek met de leerling en bespreek welke ondersteuning passend is.

Besteed aandacht aan de omgeving van de school

Een nicotinevrij schoolterrein kan ertoe leiden dat leerlingen tijdens pauzes net buiten het terrein gaan roken of vapen. Hierdoor blijft nicotinegebruik zichtbaar en kan overlast ontstaan in de omgeving van de school.

- Besteed daarom ook aandacht aan plekken direct rondom het schoolterrein waar leerlingen samenkomen om te roken of vapen.
- Zoek samenwerking met de gemeente, bijvoorbeeld de wijkregisseur of wijkmanager wanneer nicotinegebruik zich verplaatst naar de openbare ruimte rondom de school.
- Bespreek met de GGD en gemeente welke mogelijkheden er zijn om ook de omgeving rond de school rook- en vapevrij te maken.

3. Help leerlingen die roken of vapen

Een leerling die blijft roken of vapen, kan afhankelijk zijn van nicotine. Zorg daarom dat medewerkers weten hoe zij hierover in gesprek kunnen gaan en waar zij een leerling naartoe kunnen verwijzen.

- **Betrek een preventiedeskundige van de lokale instelling voor verslavingszorg of GGD**. Deze kan meedenken over gesprekken met leerlingen, scholing voor medewerkers, het betrekken van ouders/verzorgers en beschikbare stopondersteuning. Ook kan een preventiegesprek passend zijn voor een leerling die nog niet wil stoppen.
- Spreek af wie binnen de school het gesprek voert wanneer blijkt dat een leerling nicotine gebruikt. Overweeg medewerkers te laten trainen in het signaleren van nicotinegebruik en het voeren van een open gesprek.
- Leg vast wanneer en hoe ouders/opvoeders worden betrokken.
- Zorg dat medewerkers weten welke professionele stopondersteuning voor jongeren beschikbaar is en hoe zij daarnaar kunnen verwijzen.
- Maak hulp gemakkelijk bereikbaar. Bespreek bijvoorbeeld of een leerling een afspraak voor stopondersteuning onder schooltijd kan bijwonen.
- Bedenk samen met leerlingen activiteiten voor pauzes, zodat zij elkaar ook op andere manieren kunnen ontmoeten.
- Werk naast de lokale instelling voor verslavingszorg en de GGD ook samen met jeugd- en jongerenwerkers en schoolmaatschappelijk werkers om stoppen en gestopt blijven te ondersteunen.

Vergeet medewerkers niet
Informeer ook hen over mogelijkheden om te stoppen, bijvoorbeeld via Ikstopnu.nl.
Maak duidelijk welke afspraken tijdens het werk gelden en welke steun de werkgever kan bieden.

4. Verbind de aanpak met het bredere schoolbeleid

Neem de nicotinevrije school op in de bredere aanpak van middelenpreventie. Zorg dat de onderdelen elkaar versterken:

- **Beleid:** welke afspraken gelden en hoe worden deze gehandhaafd?
- **Educatie:** welke preventieve educatie past bij de leeftijd en het onderwijsniveau van de leerlingen?
- **Signalering en begeleiding:** hoe herkent de school nicotinegebruik en welke begeleiding en stopondersteuning zijn beschikbaar?
- **Omgeving van de leerling:** hoe betrekt de school ouders/verzorgers en hoe helpt zij hen om thuis het gesprek te voeren?

Zie de website van Helder op School voor meer informatie.

3. Richtlijnen en adviezen

3.1 Richtlijnen voor het opstellen van een nicotine- en alcoholbeleid

Bij het opstellen of actualiseren van een nicotine- en alcoholbeleid moet een school rekening houden met de geldende wet- en regelgeving. Binnen deze wettelijke kaders bepaalt de school welke aanvullende regels zij hanteert.

Helder op School adviseert scholen om duidelijke afspraken te maken over nicotine- en alcoholbeleid en deze vast te leggen in een schoolbreed beleid.

Advies van een deskundige
Voor advies over het opstellen en uitvoeren van een nicotine- en alcoholbeleid kan de school terecht bij een preventiewerker van de regionale instelling voor verslavingszorg of bij de Gezonde School-adviseur van de GGD.

In deze paragraaf geven we richtlijnen en adviezen over:
1. Regels over nicotine.
2. Regels over alcohol.
3. Maatregelen bij overtreding van de regels.
4. Maatregelen wanneer leerlingen onder invloed op school verschijnen.
5. Preventieve controles.
6. Controles op het bezit en gebruik van nicotine en alcohol.
7. Alcohol op schoolfeesten.
8. Doorverwijzing bij zorgen over middelengebruik.

❶ Regels over nicotine

Voor onderwijsinstellingen geldt een wettelijk rookverbod in het schoolgebouw en op het gehele schoolterrein. Leg in het schoolbeleid vast welke regels gelden en beschrijf hoe de school handelt wanneer deze worden overtreden.

Advies van Helder op School
streef naar een volledig nicotinevrije schoolomgeving. Dit betekent dat er duidelijke afspraken zijn over roken, vapen en het gebruik van nicotinezakjes (snus) door leerlingen, medewerkers, ouders/verzorgers en bezoekers. Meer informatie en praktische adviezen staan in paragraaf 2.4 (Nicotinevrije School).

❷ Regels over alcohol

Een school kan het schoolgebouw en het gehele schoolterrein alcoholvrij maken. Leg daarnaast vast dat leerlingen en medewerkers tijdens schooltijd en schoolactiviteiten niet onder invloed van alcohol zijn.

De verkoop of verstrekking van alcohol aan jongeren onder de 18 jaar is wettelijk verboden. Ook mogen jongeren onder de 18 jaar geen alcohol bij zich hebben op voor het publiek toegankelijke plaatsen.

Advies van Helder op School

Neem bovenstaande op in het beleid. Hanteer voor alle leerlingen dezelfde regels. Bij vermoeden van problematisch gebruik is een gesprek met de jongere belangrijk. Vraag eventueel advies aan een preventiewerker van de regionale instelling voor verslavingszorg of de GGD. Zij kunnen behulpzaam zijn bij een gesprek met leerlingen.

❸ Maatregelen bij overtreding van de regels

Bij overtreding van de regels gaat de school met de leerling in gesprek en betrekt de ouders/verzorgers. Afhankelijk van de ernst van de overtreding en/of bij herhaling volgen nader te bepalen consequenties. Deze kunnen door de school vrij worden ingevuld.

Advies van Helder op School

Niet alleen het beschrijven van de consequenties is belangrijk, maar ook de uitvoerbaarheid van de maatregelen. Leg ook vast wie toezicht houdt op de handhaving en uitvoering van de maatregelen (conciërges, docenten, beveiligers, schoolleiding, etc.).

❹ Maatregelen wanneer leerlingen onder invloed op school verschijnen

Wanneer een leerling vermoedelijk onder invloed op school of bij een schoolactiviteit verschijnt, staan de veiligheid en gezondheid van de leerling en de omgeving voorop. Het is raadzaam om:

- de leerling uit de klas of activiteit te halen;
- de ouders/verzorgers van de leerling te informeren;
- de leerling onder begeleiding naar huis te sturen: ouders/verzorgers komen hem of haar ophalen;
- een duidelijke sanctie voor de leerling vast te leggen;
- op een later moment een gesprek aan te gaan met de leerling en de ouders/verzorgers.

❺ Controles op het bezit en gebruik van nicotine en alcohol

Advies van Helder op School
Preventieve controles op het bezit en gebruik van nicotine en alcohol wordt afgeraden. De leerling moet toestemming geven voor het doorzoeken van persoonlijke eigendommen (tassen, jassen). Geeft de leerling geen toestemming, dan mogen de spullen van de leerling niet doorzocht worden. Fouilleren mag niet: hiermee wordt het grondrecht van een individu aangetast. Dit is voorbehouden aan opsporingsambtenaren.

Helder op school adviseert ook om geen alcoholtesten af te nemen. Naast de bovenstaande wettelijke implicaties, kan het gebruik van testen de vertrouwensrelatie tussen de school en de leerling verstoren. Daarnaast is er, afhankelijk van de gebruikte testen, kans op een onjuist testresultaat (vals positief of vals negatief). Het aangaan van een gesprek met de leerling kan meer effect hebben. Zie ook de pijler Signaleren op de website van Helder op School.

❻ Alcohol op schoolfeesten

Probeer een eenduidig beleid te formuleren met betrekking tot schoolfeesten die door de school worden georganiseerd, en leg dit ook in het reglement vast. Volgens de wet mag een jongere onder de 18 jaar geen alcohol in bezit hebben, en mag aan hen ook geen alcohol worden verstrekt.

Advies Helder op School
Docenten hebben een voorbeeldrol, ook zij kunnen beter geen alcohol drinken.

❼ Doorverwijzing bij zorgen over middelengebruik

Wanneer een school signalen opvangt die kunnen wijzen op middelengebruik, kan zij de volgende stappen volgen:

- Ga een gesprek aan met de betreffende leerling en zijn/haar ouders/verzorgers over de vermoedens. Geef de leerling te allen tijde het gevoel dat het gesprek in vertrouwen wordt behandeld.
- Vraag advies over eventuele vervolggesprekken bij de regionale instelling voor verslavingszorg. De contactpersoon van de instelling voor verslavingszorg of GGD kan u verwijzen indien nodig.
- De leerling kan besproken worden in het zorgteam. Vraag hiervoor altijd toestemming van de ouders/verzorgers.

Meer informatie over signaleren en gesprekstechnieken (bijvoorbeeld een signaleringsmodule voor docenten) kan de school krijgen via een preventiewerker van de regionale instelling voor verslavingszorg of de GGD. Zie ook de pijler Signaleren op de website van Helder op School.

3.2 Advies voor alcohol-, drugs- en medicijnbeleid voor medewerkers

Het is belangrijk dat voor alle medewerkers en vrijwilligers duidelijk is welke regels gelden voor het gebruik van alcohol, drugs en medicijnen. Een school kan deze afspraken vastleggen in een alcohol-, drugs- en medicijnbeleid (ADM-beleid). Daarmee neemt de school verantwoordelijkheid voor het welzijn en de veiligheid van medewerkers en leerlingen. Een ADM-beleid werkt preventief en waarborgt de kwaliteit van het werk en de productiviteit van alle medewerkers.

Medewerkers en vrijwilligers hebben een voorbeeldfunctie en zijn verantwoordelijk voor de begeleiding en veiligheid van leerlingen. Zij moeten hun werk veilig kunnen uitvoeren en bij calamiteiten adequaat kunnen handelen. Daarom adviseren wij om vast te leggen dat zij tijdens werktijd en schoolactiviteiten geen alcohol of drugs gebruiken en hun werkzaamheden niet onder invloed uitvoeren. Dit geldt ook voor buitenschoolse activiteiten, zoals excursies en meerdaagse schoolreizen. Ook gebruik vóór werktijd kan het functioneren tijdens het werk beïnvloeden.

Een ADM-beleid omvat meer dan regels en maatregelen bij overtredingen. Het beschrijft ook:
- hoe de school medewerkers informeert en bewust maakt van de risico's van middelengebruik;
- hoe signalen van mogelijk problematisch gebruik worden herkend;
- welke ondersteuning beschikbaar is;
- welke normen en waarden de school wil uitdragen en welk voorbeeldgedrag daarbij hoort.

Wij raden aan om de ondernemingsraad te betrekken bij het opstellen of wijzigen van het ADM-beleid en het beleid juridisch te laten toetsen.

Zie ook de Handreiking Alcohol- drugs- en medicijnbeleid

4. Wet- en regelgeving

Alcoholwet

De Alcoholwet bevat regels voor de verkoop, verstrekking en het gebruik van alcohol. Zo is het verboden om alcohol te verkopen of te verstrekken aan jongeren onder de 18 jaar en stelt de wet regels aan waar en onder welke voorwaarden alcohol mag worden verkocht of geschonken.

Meer informatie: Alcoholwet

Tabaks- en rookwarenwet

De Tabaks- en rookwarenwet bevat regels om het gebruik van tabak en aanverwante producten, zoals vapes, te beperken. De wet regelt onder andere de verkoop en reclame van tabaksproducten en vapes en bevat regels over rookvrije omgevingen.

Meer informatie: Tabaks- en rookwarenwet

5. Voorlichting over middelen in het basisonderwijs

Standpunt van Helder op School

Uit onderzoek naar interventies gericht op roken en alcoholgebruik in het basisonderwijs, blijkt dat voorlichting aan basisschoolleerlingen, met name in groep 8, niet effectief is. Redenen hiervoor:

1. De meeste basisschoolleerlingen hebben nog geen ervaring met het drinken van alcohol, vapen of het roken van tabak of cannabis.
2. Basisschoolleerlingen staan overwegend negatief tegenover alcohol, roken en vapen.
3. Voorlichting over alcohol, roken en vapen, en het toepassen van andere veelgebruikte preventiestrategieën zoals het weerbaar maken tegen groepsdruk gericht op middelengebruik, kunnen een averechts effect hebben bij leerlingen met een verhoogd risico.
4. De gemiddelde leeftijd waarop jongeren beginnen met alcoholgebruik is gestegen van 12 jaar in 2003 naar 12,9 jaar in 2023.
5. De gemiddelde leeftijd waarop jongeren beginnen met roken is gestegen van 11,8 jaar in 2003 naar 13,4 jaar in 2023.

Advies van Helder op School

Het versterken van beschermende factoren zoals weerbaarheid en sociaal-emotionele vaardigheden heeft wel een preventief effect. In plaats van specifieke aandacht te besteden aan nicotine en alcohol, is het beter om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen te versterken.

Basisscholen kunnen hun aandacht voor nicotine en alcohol richten op voorlichting aan ouders/verzorgers en op duidelijke regels (beleid) over nicotine en alcohol in en rondom de school.

Een voorbeeld van voorlichting aan ouders/verzorgers is de ouderavond “Puberteit, preventie en praktische tips over alcohol, roken en vapen” van Helder op School. Het doel van de ouderavond is om ouders meer te leren over het opgroeiende kind en de risico’s van middelen zoals alcohol, sigaretten en vapes. Daarnaast geeft de ouderavond concrete tips en handvatten aan ouders/verzorgers om met hun kind in gesprek te gaan over dit onderwerp. Preventieprofessionals kunnen deze ouderavond op school verzorgen.

Zie de Richtlijnen verslavingspreventie binnen het onderwijs voor meer informatie over preventieve interventies die binnen het onderwijs kunnen worden ingezet.

6. Meer informatie en ondersteuning

Meer informatie over Helder op School en de verschillende onderdelen van het programma staat op de website van Helder op School.

Voor vragen over het opstellen of uitvoeren van nicotine- en alcoholbeleid kan de school contact opnemen met een preventiewerker van de regionale instelling voor verslavingszorg of met de Gezonde School-adviseur van de GGD.

Meer informatie:
www.alcoholinfo.nl
www.drugsinfo.nl
www.ikstopnu.nl
www.ikstopnu.nl/stopplan

Colofon

Helder op School, Trimbos-instituut, Utrecht

Ontwerp & productie
The Creative Hub

Beeld
Gettyimages.nl

© 2026, Trimbos-instituut, Utrecht
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze opgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.